

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De dysenteria liber sistens praeter completam
dysenteriarum in annis 1778, 1779 et 1780**

Birnstiel, Franz Heinrich

Mannhemii, 1786

Sectio VIII. Prophylaxis Dysenteriae

[urn:nbn:de:bsz:31-415928](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-415928)

Tria sunt munera artis tuendæ valetudini sanæ; nempe conservare sanitatem præsentem; morbos in temperie ut in semine latentes, & facile excitandos præcavere; & denique vitam disponere ad longævitatem.

*Hermannus Boerhaave Institut. med.
pag. 465. §. 1018.*

PROPHYLAXIS DYSENTERIAE.

SECTIO VIII.

Simplicissima, ac universalissima dysenteriae causa, fomite nempe, & materia ejus in nobis æque, ac extra nos uberrima quantitate abundante, eaque tum animæ imperio subjugata, tum ex apparenter diversissimis physicis corporum qualitatibus facillime evolventa, aut extricanda; continua circulatione nos ambiens, reciproco adeo flumine suscepta, & effusa; difficillimum plane, si non impossibile, aut saltem vix finiendum Prophylaxeos laborem redderet, nisi collectis sectione
quarta

quarta promiscuis dysenteriae causis, iisque Sectione septima in unicam redactis, hinc sublevatus, in generaliore ejus idæa adumbranda conquiescere, permetteretur.

Certe principale valetudini tuendæ argumentum ex studiosa specifiçi, cuilibet organice corporis parti comperenti toni conservatione; cui perfecta, ac definita fluidorum miscela, eorumque laxior, firmior, intimiorque mutuus nexus; avidior attractio, aut repulsio; secretio, excretioque; nec non reliquus, quisquis est, & unde procedat, fluidorum corporis sani status subest, sponte fluere.

Verum iniqua, & inæqualis plerorumque hominum fors est; incomprehensibilibus quibuslibet injuriis & ærumnis modo physicis, modo moralibus, modo politicis seorsim, aut simul concipimur, nascimur, enutrimur, fatigamur, ac tandem irretimur, ut adeo sæpissime vitam morte pejorem vivamus, spe melioris adfuturæ consolati a).

Impos-

- a) *Itaque feliciter natus jacet, manibus, pedibusque devinctus, flens animal, cæteris imperaturum, & a suppliciis vitam auspicatur, unam tantum ob culpam, quia natum est.*

Plinius Histor. natural. Lib. VII.
in Proemio.

Impossibilitas hinc generalissimæ Prophylaxeos! Possibilitas ejus latissime sumpta persæpe piis desideriis adnumeranda! ut ideo propriam meam, causæ morbi dysenterici quidem adversissimam, atque multiplici experientia comprobata, contra morbum muniendi rationem, certe omnibus quas hucusque novi præstantiorem, non tamen universalem, multo minus infallibilem dicere ausim, sufficit mihi ad experientiam provocanti, eam principiis medico chymicis non adversari.

Iis igitur quibus, aut in aere noxio miasmate refertissimo cum dysenteria affectis, maximam diei partem proximiori commercio vivendum est, (caveant tamen quodsi in eorum arbitrio fuerit ab omni loco, *ubi hominum turba angustius collecta est*) b), auctor fui: ut vel maxime munditiei tum proprii, tum & ægroti corporis curam habeant, aerem sæpius vento etiam artificiali renouent (torpens enim ille inde excitatur) c), aut injecto prunis ardentibus saccharo, baccis juniperi d),
odori-

b) Celeberr. Strack. l. c. pag. 10.

c) Sorbait Confil. de Peste Wiennensi pag. 144.

d) Acta eruditorum pro mense Septembri anni 1721, pag. 413. observabatur enim; loca aromatum

odoribus incensis, particulas subtiliores acido vitriolico ab accenso sulphure copiose eruantibus, atque una cum aere inspirato deglutitis, incrementum alcali volatilis in ipso corpore impediens e), melius tamen affuso super ferrum candens, aut candentem laterem aceto; aut imitata Illustris de Morveau methodo, illum & forte, & revera corruptum corrigant, ut adeo plane cubilis vino resperfi salutaris virtus huc veniat, quod inde pessima apud Athenienses Pestis sedata fuisse legatur f); ac tandem ulteriorem ejus corruptionem pro parte saltem, si non ex toto, alvi recrementa qualiacunque pulvere aluminis, aut vitrioli conspergendo, proscribant.

Bene undique tecti, & siccis vestibus induti g) incedant; transpirationi insensibili ex æquo

matum promptuariis vicina ipsa adeo a peste intacta mansisse.

e) Ill. Francisc. de Oberkamp in laudatissima Dissertatione cui titulus: Prophylaxeos febrium putridarum Pars Prior. respondente Cl. Wilhelmi pag. 34. §. 15.

f) Le Clerc histoire de la medicine. livr. 2. chap. 4. pag. 90.

g) Eximie saltem pro pedibus siccis conservandis convenit, si calceamentorum plantæ, super

æquo conservandæ allaborent; aeris hinc vicissitudines, præprimis calido, aut frigido humidus; nec non simile *solum*, ut est limosum, aquæ non sufficienter bibulum, & ideo morbis lethiferis fertilissimum, quantum possibile vitent h); neque ramen a nebuloso aere, præcipue si ille hepatici odoris fuerit, sibi multum timeant, videntur enim hæ nebulae, ex eo, quod superficiei terræ constanter proximæ sint, a congressu aeris mephitici, cum *gas Sylvestri* Helmontii, in aere atmosphærico abundante, eodem plane modo natæ, quo nebulosi fumi a reciproco exhalationum salis urinosi, cum spiribus mineralibus non fumantibus, etiam dulcificatis, immo, & cum aceto forti contactu generantur; utque hac ratione, sal medium salubre constituant.

U 2

Inglu-

per prunis ardentibus lente calefiant, & iis calefactis oleum, vel sebum quodcunque tamdiu illinitur, donec unica una aut altera, a corio absorbta fuerit; redduntur calcei inde flexiliores, ut minus pedibus molesti sint, arcent frigus, aquam, ut hinc non perinde ac alias æque cito macerati, aut putridi lacerentur.

- h) Pitotus de morbis in Languedocia vide Commentar. de rebus in scientia naturali & medicina gestis. Vol. I. Part. I. pag. 293.

Ingluviei cuicunque, cibis etiam maxime eupeptis, & potui exquisitissimo, gulæ nempe præplacentibus, (ab alimentis pejoris notæ, aliunde majus malum) præcipue in eodem cum ægrotis conclavi, non indulgeant, illis vero vel maxime ex hordeo, avena, oryza, milio, fecali, aut fago excorticatis cum jure carniū, nec non ex farinaceis stricte sic dictis, non tamen pastaceis, si vires ferunt; ex radicibus, herbisque lactescentibus, brassica, aut rapis dulcibus fermentationem acidam expertis; ex fructibus horræis maturis tamen, acidis, acido dulcibus, acescentibus, nec non subadstringentibus; immo & carni- bus aceto, aut alio acido i) conditis, sobrie vescantur, potumque vel ex aqua pura, aut ope

- i) Succum citri, exquisitum illud aroma, certe vix unquam præscribo, quod poma citria rarissime matura nobis sint, acerbum acidum hinc largiantur, bono aceto vini, sola fermentatione nato longissime posthabendum.

Ideo tamen reliqua aceta, v. g. acetum pomorum, cerevisiæ non excludo; quod mihi in terris, vineis, & vino ditissimis habitanti, periculum cum alius generis acetis instituere, deesset, præstabit nihilominus semper acetum vini boni, tum quia acore, & volatilitate excellit, tum quia defœcatus est.

ope acidi cujuscunque acidulatum, vel ex vino, & cerevisia defœcationibus hauriant.

Defendi iterum supellectilium qualiumcunque in ægrorum usum venientium, sine prævia eorum accuratissima repurgatione promiscuum usum, ut & ideo multo minus cum ægrotis vestium, stratorum, lectuum, aut fellarum familiarium commutationem concederem.

Defendi insuper in eodem cum dysenterico cubili fumum herbæ nicotianæ accensæ ex fistula haurire, aut ejus pulverem naribus attrahere, ut adeo contra salivæ, nec non liquoris oris iisdem sub circumstantiis deglutionem serio monerem.

Neque nimio motu, vigiliisque corpus exagitent, neque inertî quiete, aut protracto nimium somno, ut torpeant suadeo.

Hilares sint volo, quod corpus maxime perspirabile, & ad sensum leve inde reddatur k); animi namque pathemata, quod in illis omnibus ipsa per ipsam moveri cernitur anima l), præcipue tamen terror, & mœstitia, observante jam Paulo Aeginetta, caco-

U 3 chy-

k) Sanctörins de medicina statica aphorismo 467.

l) Galenus method. med. Lib. 12. cap. 5. Character Tom. X. pag. 283.

chymiam five primario, five ex contingenti generant m), summamque cum tremoribus, convulsionibus, & pallore faciei debilitatem creant n), recursumque materiæ transpirabilis, cum summa constrictione, & anxietate præcordiorum causant o), ut & non raro interimant.

Denique omne fortius vel stimulus, aut quocunque modo irritans remedium, præcipue tamen ex primas vias evacuantium genere pestis ad instar fugere doceo, utpote his causæ morbi exterminandæ imparibus, ut adeo heroica certe, morboque subinde una vice exantlando emetica, eo quod actio illorum nihilominus dubia maneat, neque excussioni materiæ ut ajunt morbificæ, sed vehementi universalique illi concussioni debeat, qua stimulatorum vasorum mutuus contactus augeri, fluida magis compingi, secessio humorum a se invicem inhiberi, pestisque continua eruptatio sufflaminari, forte & non mediocris ejus pars inter vomendi nifus, per alia emuntoria dissipari, bona quandoque fortuna possit.

His

m) Libro 3. cap. 78. pag. 57.

n) Quotidiana experientia, ut communi proverbio *cacatores* audiant.

o) Sanctorius l. c. aphorism. 457. ad 460.

His præviis, iisque ferio inculcatis, vel ad præservandum omnimode malum, aut ad ejus proxime instantem evolutionem avertendam, semel, vel bis de die sequentem pulverem ex infuso flor. Chamomillæ virtute antiseptica eximie pollentium p), propinare jussi:

℞. Camphoræ granum unum
teratur cum sacchari albi drachma dimidia, ad-
de his aluminis crudi grana quatuor,

Salis Armoniaci depur. grana duo.

M. f. Pulvis.

Rarissime accidit, illa de ejus viribus concepta expectatione frustrari, immo vidi plane plurimos, diu, noctuque cum dysentericis conversantes, cumque illis præter suppellectilem, & ipsum lectum commutantes, a morbo immunes Servatos, dum alii primis, & propriis morbi dysenterici. Symptomatibus hæcenus detenti, pristinae sanitati restituerentur.

Scio equidem, multos sibi persuasum habere: Aluminis heteroclitri hujus, aut si MAVIS terrestris salis mediū q) internum usum,

U 4

tutis,

p) Pringle *Feldkrankheiten*. 264.

q) Celeberr. Brinckmann in *dissert. de alumine*.
pag.

rutis, atque selectis medicamentis, nullo prorsus modo accensendum r), illudque, quodsi interne exhiberi velit, terreis v. g. creta miscendum esse, ne inflammationes, aut ipsam dysenteriam generet s), immo frustra expectari ejus in corpore nostro decompositionem, unde nihilominus pulveris prophylactici virtus, quam maxime aestimari.

Verum præter quod alcalina volatilia, iis fixis gradu solum, minorem cum acido vitriolico affinitatem alant; Alumen utpote vitriolicæ prosapiæ t), constanter decompone- u), cumque hoc aliunde in gradu caloris quinquagesimo ad gradum ebullitionis, consequenter in proportionē 107 ad 240 in aqua, quam

pag. 12. §. 15. ex qua potissima hoc argumentum concernentia momenta hausi.

r) Cl. Cartheuser mat. med. Tom. I. pag. 377.

s) Dexterrim. Vir Louis observation sur les effets du virus cancreaux. pag. 39.

t) Testibus J. B. Erhard dissertat. de acidorum mineralium natura, atque propriet. §. 20. 22. Göttingæ habita; & incomparabili hætenus Viro Cl. Scheele, loc. & pag. supra citat.

u) Cl. Wenzel Lehre von der Verwandtschaft der Körper. S. 464.

quam multum plane refrigerat v) solubile fit w), etiam aquam aere alcalino volatili imprægnatam, in sal armoniacum vitriolicum converteret x).

Non solum ergo decomponi in corpore nostro aluminis cryсталlos, *sed & ipsam terram aluminosam solvi, solutamque denuo decomponi posse*, probat solutio terræ aluminosæ in aceto y) suscepta, quamvis acetum hac cum terra, argillosæ magis, quam cretaceæ naturæ z), plenarie non satureretur a).

Principaliter nihilominus solutio hujus terræ aluminosæ, absque quidem saporem adstringentem deponendo b), immo, parumper effervescendo, at in salem medium ideo neutiquam transeundo c), in acido citri succedit,

U 5 dit,

v) Cl. Eller Histoire de l'Academie des sciences anno 1752. pag. 85.

w) Cl. Wenzel loco cit. p. 442.

x) Cl. Leonhardi l. c. S. 210.

y) Cl. Wenzel l. c. S. 202. 203.

z) Cl. Marggraf Chymische Schriften Tom. I. pag. 199. 246.

a) Nahuys tract. Chemic. de basi salis marini, nitri, & aluminis. pag. 37.

b) Celeberr. Black neue Versuche einer Gesellschaft in Edimburg. S. 205.

c) Brinckmann l. c. pag. 18. §. 22.

dit, utque adeo uncia dimidia acidi citri, novemdecim & dimidio grano terræ aluminosæ solvendis sufficiat, solutione ista in loco frigido cæteroquin minus potenter, ac in calido absoluta d).

Neque cum his *summa Rerum*; *Experientia* nempe pridem a Plinio, ac denuo a Cl. Cl. Louis, & Percival secundum D. Grashuis resuscitata, comprobataque prætervi-denda est; præter enim quod prior proficuum ejus usum in morbo nostro disertis verbis laudet e); alter virtutem ejus in cancroso veneno eradicando deprædicet f); hic in morbo huic maxime analogo, ejusdemque certe ut plurimum prosapiæ, in Colica pictaviensi nempe, eaque refractaria, illud omni quadrihorio ad grana quindecim cum saccharo, gummi arabico, aut spermate ceti eo cum effectu porrigat, ut dolores non solum inde imminuantur, sed & hi, nisi sævissimi fuerint, *quandoque plenarie idque jam a tertia, quartave deglutita dosi alvum leniter evacuando tollantur*, si-
leant; Certe his auctoritatibus innixo, non continuo derogandum, sed ultro experien-
dum

d) Cl. Wenzel l. c. §. 244. 250.

e) Histor. natural. Lib. & Cap. supra citatis.

f) Vide supra ad notam s.

dum esse, mihi persuadeor, neque enim adeo dilucide constat, multo minus in aprico est, mala internum aluminis usum secuta g), incontestabiles, propriosque, nullo alio erroris genere subrepente, hujus remedii effectus accusandos esse, cum iidem plane morbi, & febrium remittentium, & intermittentium, vel sibi commissarum, vel optima licet medela administrata, nihilominus sæpe numero non impediendi secundarii morbi fiant, cumque hi plane, celebratissimi corticis peruviani etiam circumspiciorem quandoque usum, eum præposterum autem, vix non constanter sequantur.

Hoc interim diffideri nequit, *ab assumpto alumine flatulentias diminui, spasmos solvi, adpetitum restaurari, primasque vias roborari*; quæ quidem omnia, virtuti ejus adstringenti, nervorum sensibilitatem adimenti, nec facile adeo ejus, ab humoribus, & impuritatibus entericis qualitati alterabili, concredenda sunt; *diffunditur enim undique celerius, impetuosiusque ob solubilitatem*, applicari hinc potest omni intestino, & immediate magis,
&

g) Cl. Brinckmann l. c. pag. 29. §. 31.

& citius h), nulla ad ejus faciliorem decompositionem, quæ quidem ultima non est, tum sacchari, tum salis armoniaci præcipue vi, computata.

Abundat insuper alumen aere fixo non solum, sed & largitur idem ingentem aeris dephlogisticati copiam, ut hoc unico titulo secundum illustris ab Ingen. houts capta experimenta, cuicumque sali medio, in quo acidum prævalet, merito, & longissime anteponendum sit i).

Liceat hinc super hoc argumento dubitantibus, aut plane id ridentibus cum Lucretio acclamare: k).

*Nil adeo magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim;*

*Exspuere ex animo rationem: Sed magis acri
judicio perpende, & si tibi vera videtur,
dede manus.*

h) Sammlung auserlesener Abhandlungen zum Gebrauch für practische Aerzte. 5ten Bandes 2tes Stück S. 82. 83.

i) Vermischte Schriften physisch-medizinischen Inhalts 2ten Theils S. 413.

k) II. 1025. v.

